**Utlåtande MiUU 14/2018 rd– RP 28/2018 rd**

# Miljöutskottet

**Regeringens proposition till riksdagen med förslag till strålsäkerhetslag och till vissa lagar som har samband med den**

**Till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet**

## INLEDNING

### *Remiss*

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till strålsäkerhetslag och till vissa lagar som har samband med den (RP 28/2018 rd): Ärendet har remitterats till miljöutskottet för utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.

### *Sakkunniga*

Utskottet har hört:
- regeringssekreterare Helena Korpinen, social- och hälsovårdsministeriet
- konsultativ tjänsteman Vesa Pekkola, social- och hälsovårdsministeriet
- byggnadsråd Jukka Bergman, miljöministeriet
- specialsakkunnig Sami Rinne, miljöministeriet
- ledande expert Mika Markkanen, Strålsäkerhetscentralen
- direktör Pekka Vuorinen, Byggproduktindustrin RTT rf, företräder Byggnadsindustrin RT rf
- verksamhetsledare Kaija Savolainen, Finlands Egnahemsförbund rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av
- Finlands Kommunförbund.

## UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

### *Allmänt*

Miljöutskottet ser positivt på målet i propositionen att skydda hälsan från men som orsakas av strålning samt förebygga och minska andra skadliga verkningar på bland annat miljön som beror på strålning, och att förtydliga myndighetstillsynen.

Utskottet anser att propositionen förbättrar nuläget eftersom den bättre än den gällande lagen täcker in alla situationer där människor kan utsättas för strålning. Utöver strålningsverksamhet gäller det nödsituationer med strålrisk och befintliga exponeringssituationer. Att granska stråll-

skydd på grundval av exponeringssituationer hör till de senaste internationella grundläggande rekommendationerna inom strålskyddet, och därifrån har de tagits in i strålsäkerhetsdirektivet (2013/59/Euratom). I överensstämmelse med de nya rekommendationerna förutsätter direktivet att exponering ska begränsas i alla situationer där det rimligen är möjligt.

Mer detaljerade normer än i strålsäkerhetslagen, som föreslås i syfte att genomföra strålsäkerhetsdirektivet, kommer att utfärdas genom förordning av statsrådet och social- och hälsovårdsministeriet samt genom Strålsäkerhetscentralens föreskrifter (160 §). Utskottet ser det som angeläget att de olika normerna bildar en konsekvent helhet som tydligt definierar de olika aktörernas ansvar.

***Radon med avseende på boende och byggande***

Av den strålning som finländare utsätts för kommer merparten från befintliga exponeringssituationer, såsom radon i bostäder. Radon är en luktfri, smaklös och osynlig radioaktiv ädelgas, och dess närvaro går inte att känna. Radonhalten kan bara utredas genom mätningar. I bemyndigandet i förslaget till strålsäkerhetslag (160 §) sägs att i Finland utfärdas bestämmelser om det referensvärde som ska tas i bruk samt om mätning av radonhalten i bostäder genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet.

Radonstrålning har konstaterats förorsaka lungcancer. I Finland konstateras årligen över 2 000 fall av lungcancer, av vilka nästan 300 beräknas bero på radon. Rökning ökar risken för cancer. Utskottet noterar de kombinerade effekterna av radonstrålning och rökning och talar för fortsatt handledning och rådgivning samt andra åtgärder för att främja rökfrihet. Alla åtgärder, som till exempel projektet Ett rökfritt Finland 2030, behövs för att minska rökningen. Utöver risken för lungcancer har radon veterligen inga andra hälsoeffekter.

I Finland är radonhalterna i inomhusluften i byggnader bland de högsta i världen, på grund av jordmånen, byggsättet och klimatet. Radonhalterna är höga i småhus och på våningarna längst ner i flerbostadshus, där betongplattan vilar på marken. Utskottet konstaterar att radonhalten kan variera mellan olika hus, och även i samma byggnad mellan olika rum, och under olika årstider och olika år. Det ställer mätningen av radonhalter inför utmaningar. I en nationell radondatabas som upprätthålls av Strålsäkerhetscentralen finns uppgifter om 220 000 mätningar som gjorts i 124 000 småhus fram till sommaren 2015. I propositionen konstateras att radonhalten har mätts i uppskattningsvis bara litet över 10 procent av bostäderna i Finland. Andra aktörers resultat av mätningar i bostäder finns inte i databasen. Utskottet ser gärna att mätningar görs och att information som gäller mätningsresultat sammanställs för att öka informationen om radonhalter samt möjligheterna att utnyttja den.

Radonhalterna inomhus i nya byggnader har minskat kontinuerligt. Enligt Strålsäkerhetscentralens stickprov av nya hus under 2015—2016 hade radonbekämpning utförts i 82 procent av de nya småhusen i kommuner med höga radonhalter och i 49 procent av de nya småhusen i resten av Finland. Vanligtvis är det inte nödvändigt att mäta radonhalten i sommarstugor, om man först och främst vistas där enbart på sommaren. Då är radonhalten vanligen låg. I Miljöministeriets förordning om inomhusklimat och ventilation i nya byggnader (1009/2017) som utfärdats med stöd av markanvändnings- och bygglagen (132/1999) föreskrivs om skyldigheter som ska beaktas för att

förhindra att radon i marken kommer in i inomhusluften. Utskottet vill understryka att risken för radonstrålning bör beaktas också i planläggningen. Planbestämmelserna bör förutsätta att radonbekämpning beaktas både vid byggande av bostäder och arbetslokaler.

Enligt riktvärdena i den gällande regleringen ska radonhalten i rumsluft i en bostad inte överstiga 400 Bq/m³ och nya bostäder ska planeras och byggas så, att radonhalten inte överstiger värdet 200 Bq/m³ (social- och hälsovårdsministeriets beslut 944/1992). I propositionen föreslås att riktvärdet ska stramas åt enligt strålsäkerhetsdirektivet så att radonhalten i bostäder och andra lokaler kan vara högst 300 Bq/m³. Värdena för nybyggen föreslås förbli oförändrade. Utskottet samtycker till att gränsvärdena fastställs i enlighet med propositionen.

I övergångsbestämmelsen (202 § 17 mom.) i lagförslag 1 i propositionen sägs att i bostäder som byggts före lagen träder i kraft och vars referensvärde är 300—400 Bq/m³ kan reparationer för att nå de föreslagna referensvärdena göras i samband med nästa övrig reparation där det är ändamålsenligt att sänka radonhalten. Enligt propositionsmotiven realiseras referensvärdet för bostaden vanligen när bostaden säljs. I motiven sägs att utgångspunkten är att referensvärdet för radon är en ytterligare uppgift när en bostad säljs, inte en faktor som är avgörande för ett bostadsköp. Utskottet ser positivt på att övergångsbestämmelserna i fråga om det existerande byggnadsbeståndet modererar reparationsskyldigheten i objekt där radonreparationer inte har gjorts. Enligt uppskattning finns det i Finland cirka 100 000 bostäder, där radonhalten är högre än 300 Bq/m³. De vanligaste sätten att minska radongaser som kommer ur marken är att täta läckage i bottenbjälklagen, effektivisera ventilationen och att installera radonsug och radonbrunn. Enligt Strålsäkerhetscentralens bedömning kostar det i genomsnitt cirka 2 500 per bostad. Det är viktigt, menar utskottet, att kostnaderna för radonreparationer är skäliga för fastighetsägarna. För att påskynda reparationerna ser utskottet det som behövligt att hushållsavdrag också i fortsättningen kan användas för radonreparationer i småhus.

I kommunikation om radon i bostäder i Finland används inte den egentliga regionala radonriskindelningen, eftersom radonhalten kan vara högre än referensvärdet överallt i Finland. Radonhalterna kan vara höga bland annat i byggnader som har byggts på åsområden eller andra marker som lätt släpper igenom luft. I Finland finns landskap med höga radonhalter (Birkaland, Egentliga Tavastland, Päijänne-Tavastland, Kymmenedalen, Södra Karelen, Östra Nyland), där höga radonhalter i inomhusluften är mer sannolika än på andra håll i Finland. Behovet av åtgärder i radonriskområden fastställs mer ingående i den nationella handlingsplanen för förebyggande av radonrisker (KATORRE). Utskottet välkomnar ett målinriktat program för att förebygga hälsorisker förorsakade av radon.

Det råder brist på kunskap om radonriskens existens och hur radon ska bekämpas. Utskottet understryker betydelsen av rådgivning och kommunikation vid radonreparationer i småhus och vid nybyggnation. Informationsstyrningen ska riktas särskilt till de landskap där radonhalten är störst. Utskottet konstaterar att kommunens byggnadstillsyn intar en nyckelposition när det gäller styrning och rådgivning i samband med byggande av småhus. Utöver egentliga radonreparationer bör rådgivning ges exempelvis när naturlig ventilation i småhus byts ut mot maskinell ventilation; det kan nämligen ha betydelse med avseende på radonstrålning inomhus. Utskottet fäster vikt vid fastighetsmäklares verksamhet för att köparen särskilt vid försäljning av småhus ska få tillräckligt med information om eventuell radonrisk. Informationen om radonhalter ska helst vara

en del av god fastighetsmäklarpraxis på samma sätt som exempelvis konditionsutredningar och asbestkartläggningar.

Förutom marken kan byggmaterial avge radonstrålning. Vid sidan av strålsäkerhetsdirektivet påverkas regleringen av byggprodukter av den europeiska förordningen om byggprodukter som i sig är förpliktande. I bestämmelsen om utredning av exponering som orsakas av byggprodukter (153 §) beaktas krav föranledda av både förordningen om byggprodukter och strålsäkerhetsdirektivet. Radioaktivitet i byggmaterial som släpps ut på marknaden övervakas av Strålsäkerhetscentralen. Utskottet framhåller vikten av effektiv övervakning av byggmaterial.

***Hur strålning från radiofrekvenser påverkar hälsan***

Icke-joniserande strålning finns överallt i livsmiljön. Icke-joniserande strålning inkluderar ultraviolett strålning (UV-strålning), synligt ljus, infraröd strålning, radiofrekvent strålning samt lågfrekventa och statiska elektriska och magnetiska fält. Den vanligaste källan till radiofrekvent strålning är mobiltelefoner. Strålsäkerhetscentralen övervakar exponeringen av mobiltelefoner genom marknadstillsyn. Okända produktmärken som strider mot kraven eller är otestade har på senare år kommit ut på marknaden, särskilt genom webbhandeln.

Mobilbasstationernas effekter har ökat avsevärt under senare år, i takt med att dataöverföringshastigheterna har stigit. Verksamhetsutövarna har skött om säkerhetsavstånden på behörigt sätt enligt utredningar av Strålsäkerhetscentralen.

Enligt utredning till utskottet har hälsoeffekter av strålning från radiofrekvenser utretts i tusentals undersökningar. Enligt aktuella uppgifter medför radiofrekvensstrålningen inga skadliga hälsoeffekter när exponeringen understiger maximivärdena. De kända effekterna för människan baserar sig på att vävnaderna värms upp. De maximivärden som tillämpas i Finland skyddar människor från alla vetenskapligt verifierade skadliga verkningar.

Det finns fortfarande osäkerhet kring kunskapen om hälsoeffekter av strålningen från mobiltelefoner och deras basstationer. Utskottet vill betona att nya forskningsrön bör följas fortlöpande och vid behov bör bestämmelserna preciseras på grundval av ny information.

***Avfall och utsläpp samt tillsynen över strålning i vissa situationer***

Utskottet välkomnar att förslaget till strålsäkerhetslag innehåller en bestämmelse som förbjuder att radioaktivt avfall som uppkommer i strålningsverksamhet avsiktligt späds ut i syfte att utesluta det från myndighetstillsynen och att propositionen förtydligar vilken relation strålsäkerhetslagens bestämmelser om avfall har till avfallslagen. Bestämmelserna i förslaget till strålsäkerhetslag normerar med större precision än förr förutsättningarna för återanvändning, materialåtervinning, återvinning och bortskaffande av avfall som uppkommer i strålningsverksamhet, och definitionerna av radioaktivt avfall som avses i lagen. Som en ny sak identifieras i lagförslaget att det finns avfall som inte är sådant radioaktivt avfall som avses i lagen, men som ändå behöver hanteras med iakttagande av strålsäkerhet. Hanteringen av detta avfall är baserad på avfallslagen. Det kan exempelvis handla om avfall som uppstått av miljörengöring, förorenade produkter eller råvaror i en situation där radioaktiva ämnen till följd av en strålsäkerhetsincident har spritts ut i mil-

jön i stor skala. Också gruv- eller anrikningsavfall som innehåller naturliga radioaktiva ämnen kan vara avfall av denna typ.

För verksamhet i vilken man upprepat hanterar så kallade herrelösa källor krävs enligt lagförslaget säkerhetstillstånd. Herrelös strålkälla avser en strålkälla som inte innehas av en verksamhetsutövare som är berättigad att använda eller inneha den. Herrelösa strålkällor kan exempelvis hamna bland återvinningsmetall och de kan härröra från en inhemsk användare av strålning, men ofta påträffas de också bland återvinningsmetall med utländskt ursprung. Det föreslås i lagutkastet att det mer detaljerat än förr ska föreskrivas om utsläpp av radioaktiva ämnen i miljön, begränsning av dem, uppställande av utsläppsgränser och anordnande av uppföljning av exponeringen av allmänheten inklusive utarbetande av statusrapporter avseende radioaktivitet innan verksamheten inleds. Utskottet ställer sig bakom de här förslagen.

Strålsäkerhetscentralen övervakar radioaktiviteten av torvaska och annan aska. Strålsäkerhetscentralen utför annan övervakning av naturlig strålning bland annat i gruvor och industrianläggningar. De gruvor och anläggningar där man behandlar material som innehåller naturliga radioaktiva ämnen omfattas av övervakningen. För närvarande är Talvivaara den viktigaste gruvan som övervakas och i framtiden eventuellt till exempel gruvan i Kuusamo och Sokligruvan. Utskottet betonar vikten av tillräcklig strålningsmätning och tillsyn.

## FÖRSLAG TILL BESLUT

Miljöutskottet föreslår

*att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet beaktar det som sägs ovan*.

**Utlåtande MiUU 14/2018 rd**

Helsingfors 18.5.2018

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Satu Hassi gröna
medlem Anders Adlercreutz sv
medlem Tiina Elovaara blå
medlem Petri Honkonen cent
medlem Susanna Huovinen sd
medlem Olli Immonen saf
medlem Pauli Kiuru saml
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Rami Lehto saf
medlem Eeva-Maria Maijala cent
medlem Sari Multala saml
medlem Riitta Myller sd
medlem Veera Ruoho saml
medlem Katja Taimela sd
medlem Ari Torniainen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.